

**BOSQINCHILIK JINOYATINI SODIR ETILISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI****Ashirboyev Axrorjon Tirkash o'g'li****O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
"Tergov faoliyati" kafedrasi kabinet boshlig'i.****Hazratov Suxrobjon Habib o'g'li****O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-bosqich 324-guruh kursanti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15628432>****Annotatsiya**

O'zbekistonda bosqinchilik jinoyati, uni boshqa jinoiy huquqbuzarliklardan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ushbu xususiyatlarni tushunish huquqshunoslar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va keng jamoatchilik uchun juda muhimdir. Ushbu maqola O'zbekistonda bosqinchilik jinoyatini sodir etishning o'ziga xos xususiyatlarini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar

Bosqinchilik jinoyati, kuch ishlatish, tahdid, jinoyat, jabrlanuvchi.

O'zbekiston Jinoyat kodeksida bosqinchilik deganda jabrlanuvchiga nisbatan kuch ishlatish yoki jinoyat sodir etish uchun kuch bilan qo'rqitish tushuniladi. Bu ta'rif bosqinchilikni o'g'irlik, talonchilik yoki hujum kabi boshqa jinoyatlardan ajratib turadi. Kuch ishlatish yoki kuch ishlatish bilan tahdid qilish ushbu jinoyat sodir etilganligini aniqlashning asosiy elementidir. O'zbekistondagi bosqinchilikning e'tiborga molik xususiyatlaridan biri uning guruh bo'lib o'g'irlik bilan bog'liqligidir. Bir guruh shaxslar bosqinchilik harakatlarini sodir etish uchun hamkorlik qilsa, jinoyat dinamikasi sezilarli darajada o'zgaradi. Guruh a'zolari o'rtasidagi muvofiqlashtirish, rollarni taqsimlash va jamoaviy javobgarlik bunday ishlarni tergov qilish va ta'qib qilishni murakkablashtiradi¹.

O'zbekistondagi jinoiy bosqinchilik harakati uni boshqa jinoyatlardan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, bosqinchilik harakatini rejalashtirish va amalga oshirish oldindan o'ylash, majburlash va qo'rqitish elementlarini o'z ichiga oladi. Jabrlanuvchiga psixologik ta'sir ko'rsatish, tahdidlardan foydalanish va zo'ravonlik darajasi ushbu jinoyatning og'irligiga yordam beradi. O'zbekistonga bostirib kirishning ko'p holatlarida jinoyatning asosiy motivi moddiy manfaat bo'lib xizmat qiladi. Jismoniy shaxslar jabrlanuvchidan noqonuniy ravishda pul, qimmatbaho buyumlar yoki mol-mulk olish uchun bosqinchilikka murojaat qilishlari mumkin².

Iqtisodiy omillar va jinoiy xatti-harakatlarning kesishishi samarali oldini olish choralari va huquqni qo'llash strategiyasi zarurligini ta'kidlaydi. O'zbekistonga bosqinchilikni sodir etishda aybdor deb topilgan shaxslar katta huquqiy oqibatlarga, jumladan, qamoq, jarima va boshqa jazolarga duchor bo'ladilar. Jazoning og'irligi jinoyat sodir etilgan holatlarga, jabrlanuvchiga yetkazilgan zararining darajasiga, qurol yoki zo'ravonlik kabi og'irlashtiruvchi

¹ Б.Б.Муродов. Хусусий айблов институтини қўллаш самарадорлигини ошириш йўллари // Хусусий айблов ва ярашув институтларини такомиллаштириш чоралари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Т.:Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015й.Б. 34-40.

² Б.Б.Муродов. "Жиноятларни тергов қилиш методикаси" фанидан ўқув дастури. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. Б.24

omillarning mavjudligiga qarab o'zgaradi. Jinoyat huquqi sohasida bosqinchilik harakati hududiy suverenitetga, xalqaro munosabatlarga va xalqlar xavfsizligiga ta'sir ko'rsatishi tufayli ayniqsa katta ahamiyatga ega³. Bosqinchilik jinoyatini bir-biridan ajratib turadigan narsa uning mohiyati, ta'siri va huquqiy oqibatlarini belgilovchi o'ziga xos belgilardir. Bosqinchilik jinoyati o'z mohiyatiga ko'ra suveren davlat hududiga boshqa davlat yoki subyekt tomonidan qonuniy asoslarsiz yoki roziligisiz majburan bostirib kirishni ko'zda tutadi. Ushbu tajovuzkorlik harakati xalqaro huquqning asosiy tamoyillarini, xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Nizomida mustahkamlangan davlatlar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda kuch ishlatishni taqiqlashni buzadi. Bosqinning og'irligi uning mintaqalarni beqarorlashtirish, nizolarni qo'zg'atish va xalqlar o'rtasida tinch-totuv yashash asoslarini buzish salohiyatidadir. Bosqinchilik jinoyatini sodir etishning asosiy xususiyatlaridan biri bu kabi harakatlarni tartibga soluvchi murakkab huquqiy bazadir⁴.

Xalqaro huquq, jumladan, shartnomalar, konventsionalar va odat me'yorlari bosqinchilik harakatlarini amalga oshiruvchilar uchun tajovuzni va oqibatlarini taqiqlashning aniq parametrlarini belgilaydi. Zamonaviy urushning murakkabliklari, jumladan, gibridd taktikalardan, kiberhujumlardan va dezinformatsion kampaniyalardan foydalanish bosqinchilikning an'anaviy va noan'anaviy shakllari o'rtasidagi chegaralarni yo'qotib, tajovuzkorlik harakatlarini aniqlash, ularga tegishli bo'lish va ularga javob qaytarishda yangi muammolarni keltirib chiqardi. Bosqinchilik oqibatlari ko'pincha chuqur gumanitar oqibatlarga olib keladi, jumladan, aholining ko'chishi, infratuzilmaning vayron bo'lishi, hayotning yo'qolishi va jabrlangan jamoalar uchun uzoq davom etadigan jarohatlar⁵. Mojarozonalarida tinch aholini himoya qilish va inson huquqlarini himoya qilish mas'uliyati bosqinchilik oqibatlarini bartaraf etish va aybdorlarni o'z harakatlari uchun javobgarlikka tortishda muhim masalaga aylanadi. Bosqinchilik jinoyati tajovuzning o'ziga xos va tabiatan buzg'unchi shakli bo'lib, global tartib, xalqaro xavfsizlik va qonun ustuvorligi uchun jiddiy muammolar tug'diradi⁶.

Bosqinchilik jinoyatini sodir etishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish huquqiy, axloqiy, siyosiy va gumanitar jihatlarini hisobga olgan holda ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Suverenitet, tajovuz qilmaslik va nizolarni tinch yo'l bilan hal etish tamoyillarini qo'llabquvvatlagan holda, biz xalqaro hamjamiyat barqarorligi va yaxlitligini himoya qilgan holda bo'lajak bosqinchilik harakatlarining oldini olishga intilamiz. O'zbekistonda Bosqinchilik jinoyati jabrlanuvchiga zo'rlik ishlatib yoxud unga zo'rlik qilish bilan qo'rqitib sodir etilgan

³ Ш.Ш.Суюнов. Гиёҳвандлик воситаларини, уларнинг аналогларини ёки психотроп моддаларини сотиш мақсадисиз ноқонуний ишлаб чиқариш, олиш, сақлаш, жинояти тушунчаси // Жамият ва инновация. – 2025. – В. 6. – Но 1/С. – Б. 267-277.

⁴ Ш.Ш.Суюнов. Гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар билан қонунга ҳилоф равишда муомала қилишдан иборат жиноятларни квалификация қилишнинг муҳим жиҳатлари. “Талқин ва тадқиқотлар” Республика илмий-услубий журналі 10сони. 01.10.2022 йил Б. 105-109.

⁵ Ш.Ш.Суюнов. Гиёҳвандлик воситаларини, уларнинг аналогларини ёки психотроп моддаларини сотиш мақсадисиз ноқонуний ишлаб чиқариш, олиш, сақлаш, жинояти тушунчаси // Жамият ва инновация. – 2025. – В. 6. – Но 1/С. – Б. 267-277.

⁶ Ш.С.Азоев., Асатуллаев Д. Ахборот технологиялари соҳасидаги ўғирлик жиноятларни тергов қилишнинг ўзига хос хусусиятлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 7. – С. 31-35.

bo'lsa, jinoyatchi molmulki musodara etilib, 5 yildan 8 yilgacha ozodlikdan mahrum qilinadi. Boqinchoning xavflilik darajasiga qarab, jazoning yana ham og'ir turlari belgilangan. Masalan, Bosqinchilik juda ko'p miqdordagi mulk talontaroji bilan bogliq holda o'ta xavfli residivist yoki uyushgan guruh tomonidan sodir etilsa, jinoyatchilar molmulki musodara qilinadi va ularga 15 yildan 20 yilgacha ozodlikdan mahrum etish haqida jazo belgilanadi⁷.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekistonda bosqinchilik yoki bosqinchilik jinoyati huquqshunoslar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan chuqur tushunishni talab qiluvchi o'ziga xos xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Bosqinchilik jinoyatlarining o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatish orqali biz bunday huquqbuzarliklarning oldini olish, tergov qilish va ta'qib qilish borasidagi sa'yharakatlarni kuchaytirishimiz mumkin. O'zbekistonda bosqinchilik jinoyatlariga qarshi kurashishda qonun ustuvorligini ta'minlash va shaxslarning huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyatga ega⁸.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 25.01.2020 йилдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // [Электрон манба].
3. Ўзбекистон юридик энциклопедияси. –Т., 2009. – Б. 199.
4. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Т.4. –Т., 2002. – Б. 47.
5. Б.Б.Муродов. Жиноят-протсессуал қонун нормаларини эркинлаштириш йўллари // Олий юридик ўқув юртларида инсон ҳуқуқлари муҳофазасини таъминловчи фанларнинг ўқитишнинг замонавий муаммолари. Тошкент. Ўзбекистон Миллий университети ҳуқуқшунослик факултети 2009. Б. 66-69.
6. Б.Б.Муродов. Жиноят-протсессуал муносабатларда ҳимоячининг иштироки // “Адвокатлик фаолияти: назария ва амалиёт масалалари” мавзусидаги илмий-амалий конференция материаллари. ЎзР Президенти ҳузуридаги Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти. – Тошкент, 2010. Б. 171-175.
7. Б.Б.Муродов. Хусусий айблов институтини қўллаш самарадорлигини ошириш йўллари // Хусусий айблов ва ярашув институтларини такомиллаштириш чоралари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Т:Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015й.Б. 34-40.
8. Б.Б.Муродов. “Жиноятларни тергов қилиш методикаси” фанидан ўқув дастури. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. Б.24
9. Ш.Ш.Суюнов. Гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишдан иборат жиноятларни квалификатсия қилишнинг муҳим жиҳатлари. “Талқин ва тадқиқотлар” Республика илмий-услубий журнали

⁷ А.Т.Аширбоев. Суриштирув ва дастлабки терговни тўхтатиш институти: халқаро тажриба ва ўзбекистон қонунчилигини такомиллаштириш истиқболлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 14. – С. 37-42.

⁸ Н.Қ.Усманалиев. “Оқилна муддат” тамойиилини жорий этиш назарий ва амалий жиҳатлари //Наука и инновации в системе образования. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 44-50.

10сони. 01.10.2022 йил Б. 105-109.

10. *Ш.Ш.Суюнов.* Компютер техника воситалари орқали содир этилган фирибгарлик жинояти турлари. “Замонавий дунёда педагогика ва психология” номли Республика илмий-амалий конференцияси. 9.06.2023 йил

11. *Ш.Ш.Суюнов.* Ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракатининг жиноят содир этган шахсларни аниқлаш ҳамда уларнинг айбини исботлашдаги аҳамияти. “Замонавий дунёда педагогика ва психология” номли Республика илмий-амалий конференцияси.

12. *Ш.Ш.Суюнов.* Гиёҳвандлик воситаларини, уларнинг аналогларини ёки психотроп моддаларини сотиш мақсадисиз ноқонуний ишлаб чиқариш, олиш, сақлаш, жинояти тушунчаси // Жамият ва инновация. – 2025. – В. 6. – Но 1/С. – Б. 267-277.

13. *А.Т.Аширбоев.* Айбланувчининг қаерда эканлиги номаълум бўлган ҳолларда жиноят ишини тўхтатишнинг назарий ва амалий жиҳатлари. Жамият ва инновациялар № 1 (2024).– 2024. – 314-320 б.

14. *А.Т.Аширбоев.* Жиноят ишини тўхтатиш тушунчаси ва аҳамияти. Эксперткриминалистик фаолият: истиқболлар ва инновациялар мавзусидаги халқаро конференция материллари тўплами. Т., Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси, 2023. – Б. 381-388.

15. *А.Т.Аширбоев.* Айбланувчининг иштирокини таъминлаш имкони бўлмаган тақдирда дастлабки терговни тўхтатиш: Назария ва амалиёт. Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Қорақалпоғистон бўлимининг Ахборотномаси № 1 (2024).– 2024. 95-98 б.

16. *А.Т.Аширбоев.* Суриштирув ва дастлабки терговни тўхтатиш институти: халқаро тажриба ва ўзбекистон қонунчилигини такомиллаштириш истиқболлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 14. – С. 37-42.

17. *Н.Қ.Усманиев.* “Оқилона муддат” тамойиилини жорий этиш назарий ва амалий жиҳатлари //Наука и инновации в системе образования. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 44-50.

18. *Н.Қ.Усманиев.* Жиноят ишини юритишни тўхтатиш ва тиклаш муддатлари билан боғлиқ айрим мулоҳазалар //Теоретические аспекты становления педагогических наук. – 2025. – Т. 4. – №. 6. – С. 40-47.

19. *Н.Қ.Усманиев.* Протсессуал муддатларнинг ҳисоблашда қўлланилувчи меъзонларнинг айрим жиҳатлари //проблемс анд солутсионс оф ссиентифис анд инновативе ресеарч. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 25-30.

20. *Н.Қ.Усманиев.* Байназов Ж. Ўғирлик жинояти бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракатининг янги усуллари //Наука и инновации в системе образования. – 2024. – Т. 3. – №. 8. – С. 69-74.

21. *Ш.С.Агоев., Шакирова С.* Қийнаш жиноятини тергов қилиш: назария ва амалиёт //Развитие и инновации в науке. –2024. – Т. 3. – №. 6. – С. 75-81.

22. *Ш.С.Агоев., Абдухамидов А.* Гувоҳлантириш тергов ҳаракатини ўтказишнинг аҳамияти //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 7. – С. 49-51.

23. *Ш.С.Агоев., Асатуллаев Д.* Ахборот технологиялари соҳасидаги ўғирлик

жиноятларни тергов қилишнинг ўзига хос хусусиятлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 7. – С. 31-35.

24. Ш.С.Азоев., Ташев У. Экспертиза фаолиятининг арманистон республикаси жиноят-протсессуал қонунчилигидаги ҳуқуқий асослари //Развитие и инновации в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 6. – С. 48-56.

25. Хушвактова Н.А. Факторы, препятствующие эффективному использованию общественного участия в досудебном производстве / Н.А. Хушвактова // Теоретические аспекты юриспруденции и вопросы правоприменения: сб. ст. по материалам LXV Международной научно-практической конференции «Теоретические аспекты юриспруденции и вопросы правоприменения». – № 11(65). – Москва, Изд. «Интернаука», 2022. DOI:10.32743/25419889.2022.11.65.346588

26. Хушвактова Н.А. Коррупцияга оид жиноятларни фош қилиш ва тергов қилишда жамоатчилик ёрдамидан фойдаланиш // «Давлат бошқаруви соҳасида коррупциявий хавф-хатарларни бартараф этиш механизмларини такомиллаштириш масалалари»: республика илмий-амалий конференцияси тўплами – Тошкент давлат юридик университетининг ихтисослаштирилган филиали, Т: 2022. Б.78-83.